

Simon Tamás*

Kísérlet az európai életmód fogalmának meghatározására

Tanulmány a Nézőpont Intézet Alapítvány pályázatára

2020

BEVEZETÉS

In varietate concordia – egyesülve a sokféleségben: így hangzik az Európai Unió mottója. Ez a lényegre törő jelszó önmagában megjelöli, hogy milyen jellegű problémával állunk szemben akkor, amikor olyan értékeket keresünk, amelyek Lisszabontól Szófiáig közel 450 millió embernek jelentik a közös alapot. Léteznek egyáltalán ilyen értékek? Ha léteznek, miben gyökereznek? Közös értékeket olykor két személy viszonyában is nehéz maradéktalanul azonosítani, nemhogy egy egész kontinens népességére érvényesen megállapítani. Mégis azt látjuk, hogy Európa népei nem csak önálló szigetek egymás szomszédságában. Talán az öreg kontinensen közösen eltöltött hosszú idő kristályosította ki azokat az alapértékeket, amelyek közősek Európa népeiben. Ezen alapokra a nemzetek a történelem folyamán más-más felépítményt alkottak, kultúrájukkal, hagyományaikkal ékesítették azokat; így teremtve meg az európai országok pezsgő kulturális sokféleségét. A képlet tehát a következő: közös alapok, eltérő felépítmények. Ha mindezt elfogadjuk, beszélhetünk egyfajta közös európai életmódról? Nem bizonyul egyszerű feladatnak meghatározni azt, hogy mi tartozhat bele az európai életmód fogalmába. Vajon csak a közös alapok, vagy az eltérő kulturális háttérből fakadó különbözőségek egyaránt? Kiindulópontként leszögezhető, hogy elsődlegesen az uniós tagállamok közös alapértékeit kell azonosítanunk, ezután térhetünk át az ezeken nyugvó európai életmód fogalmára. Ezen dolgozat arra vállalkozik, hogy egy lehetséges áttekintést adjon arról, hogy milyen jelentéstartalommal tölthető meg az európai életmód fogalma.

AZ EGYETEMES EURÓPAI NORMATÍV ALAPOK

Mindenekelőtt szükségesnek mutatkozik, hogy megtaláljuk azokat a közös értékeket, fundamentumokat, amelyeken európai életmódunk alapulhat. Számos neves jogtudós, történész foglalkozott már ezzel a témával, és eredményeik közül kiemelhető egy olyan vonal, amely talán kevésbé népszerű a mai korszakban, mégis megkerülhetetlennek látszik.

Paul Koschaker (1879–1951) német jogtörténész, jogtudós az *Europa und das römische Recht* c. művében azt állítja, hogy Európa kultúrközösséget alkot. Megállapítja, hogy az európai kultúra – kialakulásától kezdve – három pilléren nyugodott: a görög filozófia, a római jog és a keresztény etika pillérein.¹ Bár eltérő tagolással, de ugyanezre a következtetésre jutott Oskar Halecki (1891–1973) lengyel katolikus történész is, amikor úgy fogalmaz: „Európa, mint történelmi közösség két fő pillérré épült, a görög-római humanizmusra és a kereszténységre”.²

Ismételten csak más formában, de hasonló tartalommal érvel a kortárs francia filozófus, Rémi Brague is, amikor azt állítja: „Európa nemcsak görög, nemcsak héber és nem is csak görög-héber. Legalább annyira római is”.³ Végezetül pedig hasonló tartalom jelenik meg Walter Hallstein (1901–1982), az Európai Gazdasági Közösség első bizottsági elnökének 1958-as, Milánóban elhangzott beszédének ezen soraiban: „[...] This brings us to a second element which it is impossible to omit even in a brief survey: the fact that European civilisation as a whole is indebted to values older than Europe itself, which are recognized as universal. Since the days of Ranke, it has been considered that, in addition to the Germanic tradition, Christianity and Antiquity were the foundations on which Europe was built. [...]”⁴

Felmerül a kérdés, hogy egymástól eltérő nemzetek gondolkodói hogyan jutottak ennyire azonos megállapításokra egy ilyen, filozófiai természetű kérdés vizsgálatában. Írásaikban a közös nevezőt megtalálva láthatjuk, hogy a nyugati humanizmus alapértékeit a görög filozófia, irodalom, művészetek és a római jog jelentik, amely értékek legfőbb áthagyományozója a kereszténység volt.⁵ Mindhárom forrásrendszer felfogható egyfajta normatív értékrendszerként, amelyben

1 KOSCHAKER, Paul: *Europa und das römische Recht*, Munich, 1947, Biederstein Verlag.

2 HALECKI, Oscar: *Európa millenniuma*, Budapest, 1993, Századvég Kiadó.

3 BRAGUE, Rémi: *Európa: a római modell*, Budapest, 1994, Pázmány Péter Katolikus Egyetem.

4 Address by Professor Dr. Walter Hallstein, President of the Commission of the European Economic Community to the Second Congress of the European Foundation for Cultural Purposes on 13 December 1958 in Milan.

Online elérhető: <http://aei.pitt.edu/14887/1/s51.pdf>, utolsó letöltés: 2020. 03. 06.

5 GRÜLL Tibor, Európa két pillére. In: *Hetek*, 2000. 06. 17. (IV/25), Budapest.

Online elérhető: http://www.hetek.hu/hit_es_ertekek/200006/europa_ket_pillere, utolsó letöltés: 2020. 02. 29.

* Simon Tamás: ELTE-ÁJK jogász szakos hallgató.

azonosíthatók egyes különálló, de összességükben szinergiákat alkotó értékek. Röviden bemutatandó, hogy miért pont ez a három értékrendszer az, amely stabil és közös alapot vehet Európa népei számára.

Ezen normarendszerek hatásait Zlinszky János professor emeritus (PPKE JÁK) összegzi publicisztikájában.⁶ Zlinszky rámutat, hogy a görög filozófiában Szókratész megállapította, hogy értelmünkkel megragadhatjuk az igazat, ami jó is. Eszmevilágában Platón rávilágít a lét alapvető kérdéseire, amely a tisztánlátás fontosságára hívja fel a figyelmet. Arisztotelész pedig – többek között – megállapítja, hogy az objektíve felismerhető értékek megvalósulnak az emberi hétköznapi gyakorlatában. A római jogot elemezve kijelenthető, hogy az ön-maga is értékekből, felsőbbrendű normákból táplálkozik, feladatának tekintette „*a világban a béke erkölcsi rendjének megvalósítását*”. A római jogból a pandektisták által kifejlesztett *ius commune Europaeum* pedig a mai napig közös alapját képezi az európai jogrendszereknek, ezáltal mai európai életünk megkerülhetetlen tényezője. A kereszténység tekintetében már nem olyan egységes a szakirodalom, vannak, akik a keresztény hitet is Európa közös örökségének tartják, mások csak a kereszténység által szintetizált és átörökített etikát emelik ki. Szintén szétágazást mutatnak a vélemények abban a tekintetben is, hogy azok fontosnak tartják-e a kereszténység zsidó alapjait, vagy sem. Az egyszerűség kedvéért, jelen dolgozatban a keresztény etikát, a kereszténységből fakadó jogi és szociológiai alapvetéseket értjük kereszténység alatt, lévén, hogy a személyes hit megléte és gyakorlása – ebben a kontextusban – magánügyi kategória. A kereszténységből fakadó értékek azonban megkérdőjelezhetetlenül mindennapi életünk, így életmódunk részét képezik. Ahogyan Antall József, a rendszerváltás utáni Magyarország első, szabadon választott miniszterelnöke fogalmazott: Európában az ateista is keresztény. A kereszténységet és a görög filozófiát – spirituális alapon – sokan tartják egymást kizáró rendszereknek. Az etikai, kulturális síkot vizsgálva azonban arra juthatunk, hogy a görög filozófia, a római jog és a keresztény etika értékei egymást támogató, kiegészítő rendszerként írhatók le. Ennek alátámasztására változtatás nélkül érdemes idézni Zlinszky professzor úr gondolatait.

„*A filozófia az igazságot kutatta: a kereszténység az Igazság lelkétől várta tanításai sugallatát. Szent Ágoston nagy szintézise a platóni idealizmus világával, Aquinói Szent Tamás Arisztotelészre épülő hatalmas dogmatikai és bölceleti, tomista rendszerre megmutatták, hogy a veram non falsam filosofiam kereső elme nincs ellentétben Krisztus tanításával. A ferencesek és dominikánusok szent szegénysége, egyszerű emberek között hirdett örömhíre, igéje nagyon hasonlított a szókratészi meggyőzés közös igazságkereső gyakorlatához. Ám ugyanezt el lehetett mondani a jog békés, bár néha kényszerítő, rendjéről is. Az élet tisztelete, a személy szabadsága, minden ember üdvösségre hivatott volta, a házasság kötelékének szentsége, a munka felemelése társadalmi alapértékké, az ígéret, a nyilatkozat, az eskü*

komolyan vétele, azuzsora tilalma mind összecsengő tételei voltak – hogy csak néhány példát említsünk – jog és vallás tételeinek.”⁷

Érdeemes feltenni a kérdést, hogy vajon megjelennek-e az ezen hármasságból fakadó alapvető értékek az uniós alapidokumentumokban.

RÖVID INTEGRÁCIÓTÖRTÉNET

Látható tehát, hogy az európai életmód fogalmát a görög filozófia, a római jog és a keresztény etika által meghatározott alapokon tudjuk megadni. Magától értetődőnek látszik, hogy bármilyen, az egységesítés igényével fellépő európai tömörülés is csak akkor lehet erős és tartós, ha figyelembe veszi ezeket a stabil, közös alapokat. Esszenciális jelentőséggel bír tehát az, hogy a közös életmódunk alapjait jelentő forrásokat figyelembe véve, azokra felépülve valósuljon meg Európa népeinek az a belső igénye, hogy minél szorosabb együttműködésben élhessenek egymás mellett. Érdeemes megvizsgálni, hogy az Európai Unió, és annak elődei számára is irányadóak voltak-e ezek az alapértékek.

Először is érdemes leszögezni, hogy a mai Európai Unió, és elődei alapító atyáinak többsége általában véve a kezdetektől egy nemzetek fölött álló, föderális Európa alapjait igyekezett megvetni. Törekvések érthetőek voltak, hiszen egy olyan korból származtak, amikor néhány évtizeden belül két világháborút is megtapasztalt az emberiség, kitüntetetten pedig Európa. A háborúk kitöréséért – többek között – a megerősödött nacionalizmust tették felelőssé, különösképpen a második világháború idején eluralkodóvá váló fasizmust, és az ahhoz köthető borzalmakat. Az első világháború után megalakult Népszövetség, majd a második világháborút követő Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) létrehozásának globalista világképébe illeszkedett a szorosabb európai egység gondolata is. Jean Monnet, Winston Churchill, Robert Schuman, Altiero Spinelli, Konrad Adenauer – bár nem ugyanolyan mértékben – egytől-egyig a föderalizmus felé tartó Európát álmodták meg, hiszen ezt tartották a béke fennmaradása zálogának.⁸

Ezek alapján az Európai Unió első formája, az Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK, Montánunió) a Schuman-deklaráció (1950. május 9.) következtében történő 1951-es megalapítása olyan szupranacionális gazdasági közösséget hozott létre, mely mögött a kezdetektől fogva politikai érdekek is meghúzódtak. Az ESZAK-ot megalapító párizsi szerződést 1957-ben két, egyidőben megkötött szerződés követte, az Euratom-szerződés (Európai Atomenergia Közösség létrehozása) és az EGK-szerződés (Európai Gazdasági Közösség létrehozása, ez önmagában a római szerződés), amelyeket közös nevükön római szerződéseknek nevezünk. 1965-ben, Brüsszelben írták alá az egyesítő szerződést, amelynek keretében az addigi ESZAK-ot, és az Európai Atomenergia Közösséget összevonva létrehozták az Európai Közösségeket, bár előbbiek különálló jogalanyisága ezután is fennmaradt.

6 ZLINSZKY János, Emberi jogok és keresztény etika. In: *Iustum Aequum Salutare*, V. 2009/2., Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Jog- és Államtudományi Kar, 127–132. o.
Online elérhető: http://epa.niif.hu/02400/02445/00013/pdf/EPA02445_ias_2009_2_127-132.pdf, utolsó letöltés: 2020. 02. 29.

7 ZLINSZKY, 2009, 129. o.

8 FRICZ Tamás: *Európa & Unió tanulmány*, 2019. Alapjogokért Központ. Online elérhető: http://alapjogokert.hu/wp-content/uploads/2019/12/europa_unio_teljes.pdf, utolsó letöltés: 2020. 02. 29.

Az 1992-ben aláírt maastrichti szerződéssel (Európai Unióról szóló szerződés) alakult ki az Európai Unió elnevezés, amely három pilléren nyugodott: az Európai Közösségek, a bel- és igazságügyi együttműködés, valamint a közös kül- és biztonságpolitika jelentette pilléreken. Az amszterdami (1997) és a nizzai (2001) szerződések által elkezdett reformatórius-integrációs folyamatot pedig a lisszaboni szerződés 2004-es aláírása tette teljessé⁹.

AZ EURÓPAI ÉRTÉKEK ÉS ÉLETMÓD A SZERZŐDÉSEKBEN

A római szerződés (EGK-szerződés) preambulumban már megjelenik a „mind szorosabb egység” („*ever closer union*”) kifejezés, amelynek megteremtése a szerződés elsődleges céljaként szerepel, és mint olyan, az Európai Unióról szóló szerződés (a továbbiakban: EUSZ) preambulumban és 1. cikkében is szerepel, „egyre szorosabb egység” kifejezés formájában. Egyre szorosabb egység azonban csak azonos értékek mentén jöhet létre, de az állítás fordítottja markánsabban hat: azonos értékek nélkül tartósan semmiféle egység nem létezhet. Célszerűnek tűnik tehát az alapítószerződések vizsgálata, hiszen a bennük foglalt közös értékek jelenthetik az európai életmód alapját. A szerződő felek az EUSZ preambulumban az Unió létrehozása során ösztönzést merítenek „*Európa kulturális, vallási és humanista örökségéből, amelyből az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogai, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, valamint a jogállamiság egyetemes értékei kibontakoztak*”. Maguk az alapítószerződések utalnak tehát arra, hogy Európának közös kulturális, vallási és humanista öröksége van. Ebből az örökségből alapértékek fakadnak, amely alapértékeken pedig európai életmódunk nyugodhat.

Az EUSZ 2. cikke az, amely tartalmazza az Unió közös alapértékeit. Ezek az alapértékek közősek a tagállamokban, az Unióban, így az uniós szerveknek is figyelembe kell venniük azokat működésük során, hiszen felhatalmazottságuk mindenképpen a tagállamok polgáira kell, hogy visszavezethető legyen. Érdemes kitérni arra egy gondolat erejéig, hogy – a lisszaboni szerződés hatálybalépése után – az EUSZ a cikkben felsoroltakat alapértékeknek nevezi, nem pedig alapelveknek. A kettő közötti eltérés az avatatlan szem előtt apróságnak tűnhet, azonban dogmatikailag fontos különbség áll fent közöttük. Az alapelveket hagyományosan a jog eszközeivel is ki lehet kényszeríteni, gondoljunk csak a Polgári Törvénykönyvben lefektetett jóhiszeműség és tisztesség elvére¹⁰. Az alapértékek kikényszerítése jogilag már problémásabb helyzetű. Alapértékek szerint lehet élni, lehet azokat tisztelni, a magunkénak érezni, de a jogilag megfelelő fogalom mégis csak az alapelv volna, ha azokat kikényszeríthető természetűvé kívánjuk tenni. Márpedig az EUSZ 2. cikkében lefektetett alapértékek kikényszerítésére lehetőség adódik a szerződés 7. cikke alapján – ez a köznyelvben „hetes cikk szerinti eljárásnak” nevezett folyamat.

Az EUSZ 2. cikke a következőképpen szól: „*Az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul. Ezek az értékek közősek a tagállamokban, a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség társadalmában*” (kiemelés a szerzőtől). A cikk elemzése során tehát az látszik, hogy kifejezetten hét olyan érték van megnevezve, amelyen az Unió alapul, de ezekhez sorolhatjuk azt a további hét elvet is, amelyek közvetve – a tagállamokon keresztül – szintén alapját képezik az európai egységnek. Ezen értékek a legtöbb uniós nemzet alkotmányában is szerepelnek valamilyen formában. Az értékek első ránézésre is beleillenek abba a három forrás által meghatározott európai minimumba, amelyet már említettünk. Így például a szabadság és az egyenlőség a kereszténység; az igazságosság és a jogállamiság a római jog; a demokrácia pedig a görög kultúrkör értékkörébe tartozik. Persze, a szigorú kategorizálás talán nem is kifejezetten kívánatos, hiszen egy-egy alapérték több normarendszer metszéspontjában is elhelyezkedhet. Az EUSZ 3. cikk (1) bekezdése leszögezi, hogy „*az Unió célja a béke, az általa vallott értékek és népei jólétének előmozdítása*”. Az értékek védelme, és az azon alapuló európai életmód előmozdítása tehát egyike az Unió céljainak, így a legjelentősebb területek közé tartozik.

Talán szükségtelen annak hangsúlyozása, hogy ezen értékek jelentésének meghatározása ugyanabba a problémába ütközik, mint a betartatásuk: jogilag és társadalmilag más-képpen megfoghatók. A jogállamiság pontos jelentésének meghatározása évszázadok óta feladatot ad a jogbölcselet számára, alapjai azonban mégis könnyedén átláthatók a laikus emberek számára is. Hasonló a helyzet a demokrácia fogalmával: a nép uralmát jelenti, de az EUSZ már nem tér ki arra, hogy képviseleti, vagy közvetlen demokráciára gondol. Talán pont ezért nevezik ezen értékeket alapértékeknek – tartalmuk mindenkor közös minimuma lehet az irányadó.

KÖZÖS ÉRTÉKEK AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPJOG CHARTÁJÁBAN

Ahogy a korábbiakban olvasható, az Európai Unió elődjeit inkább gazdasági célokra hozták létre, az integráció előrehaladtával azonban szükségesnek mutatkozott az igény az alapjogok uniós szintű védelmére is. Ennek érdekében hirdette ki Nizzában az Európai Parlament, a Tanács és az Európai Bizottság először 2000-ben, majd 2007-ben az Európai Unió Alapjogi Chartáját (a továbbiakban: Charta). A Charta 2009. december 1-je óta – amint az az EUSZ 6. cikk (1) bekezdésében is olvasható – jogilag kötelező erejű, és az alapító szerződésekkel azonos kötőerővel bír.

A Charta a következő sorokkal indít. „*Európa népei, az egymás közötti egyre szorosabb egység létrehozása során úgy döntöttek, hogy osztoznak a közös értékeken alapuló békés jövőben.*”

Szellemi és erkölcsi öröksége tudatában az Unió az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás

9 Kende Tamás – Szűcs Tamás – Jeney Petra: Európai Közjog és Politika, Budapest, 2018, Wolters Kluwer.

10 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.) 1:3. §.

oszzhatatlan és egyetemes értékein alapul, a demokrácia és a jogállamiság elveire támaszkodik” (kiemelés a szerzőtől). Látható, hogy az összes, EUSZ 2. cikkébe foglalt érték megjelenik a Charta bevezető mondataiban, azonban megfigyelhető egy másik jelenség is. A Charta – jogászai szemmel nézve – már disztináltabban választja el egymástól az értékeket és az elveket, utóbbiak közé sorolva a demokráciát és a jogállamiságot. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ezen két elv ne volna önmagában is érték, ahogyan bizonyították erre az EUSZ fogalmazási módja is. Azt látjuk tehát, hogy az EUSZ és a vele azonos hierarchiai szinten álló Charta is utal arra, hogy az Uniónak vannak bizonyos közös értékei (elvei), amelyek áthatják, és át is kell hatniuk az Unió és a tagállamok mindennapi működését. A Charta felépítése híven ragaszkodik a preambulumban foglalt értékek és elvek sorrendjéhez, az első hat cím mind-mind a felsorolt fogalmakat bontja ki, és részletezi az azokhoz kapcsolódó jogokat.

Láthatjuk tehát, hogy az Unió kiemelt helyzetben, az elsődleges jog szintjén említi meg a közös értékeket, elveket, és meg is nevezi azokat. Mindez elengedhetetlen ahhoz, hogy európai életmódról beszélhessünk, hiszen az életmód csakis a közös értékeken nyugszhat.

„AMBICIÓZUSABB UNIÓ” – A 2019-BEN HIVATALBA LÉPETT EURÓPAI BIZOTTSÁG

A 2019-ben hivatalba lépő Európai Bizottság elnöke a német kereszténydemokrata politikus, Ursula von der Leyen lett. Von der Leyen elnöki pályázata során írt politikai iránymutatásaiban az első mondatok között említi az értékeket, amikor az általa elképzelt Európát vázolja fel: „Európa most az új technológiák és a régi értékek kontinense, amely globális szinten vezető szerepet vállal korunk legnagyobb kihívásainak leküzdésében.”¹¹ Reflektál az EUSZ 2. cikkében felsoroltakra is, amikor így folytatja: „Meg kell védenünk közös értékeinket, és tiszteletben kell tartanunk a jogállamiságot.”¹² Az elnöksasszony programjának talán a legnagyobb médiavisszhangot kapott része azonban az általa kijelölt hat fő cél egyike: az európai életformánk védelmezésének célja. Ebben a fejezetben az elnöksasszony három alpontot azonosított: a jogállamiság védelmét, a migráció újratervezését, és a belső biztonságot.

A JOGÁLLAMISÁG ÉRTÉKE, ELVE

Ursula von der Leyen rámutat arra, hogy a jogállamiság elvének érvényesülése az Unió működésének jogi, politikai és gazdasági alapja. „A védelmet nyújtó Európának ki kell állnia az igazság és az értékek mellett. Ez leginkább akkor fontos,

amikor a jogállamiság tisztelete kerül terítékre.”¹³ Látható, hogy az elnöksasszony merít az EUSZ és az Alapjogi Charta kategorizálásából is: a jogállamiságot egy védelmezendő értéknek tartja, amelynek elvként kell érvényesülnie az összes tagállamban, így az kikényszeríthető természetű. Lévén, hogy az Unió egy szorosan összefonódott jogi közösség is, az uniós jog alkalmazásának nagy részét nem uniós intézmények végzik, hanem a tagállami bíróságok és hatóságok. Éppen ezért elengedhetetlen, hogy a tagállamokban olyan klíma uralkodjék, amely nem veszélyezteti a jogérvényesülést. A jogállamiság nem csupán egy elvont, megközelíthetetlen elv. Az uniós állampolgárok a mindennapjaikban is érezhetik saját bőrükön az érvényesülését, amikor hatósági vagy bírósági eljárás szereplőivé válnak. A jogállamiság tehát olyan vívmánya európai életmódunknak, amelyen mindennapjaink ügyintézése alapul. Éppen ezért nem meglepő, hogy érvényesülésének fontosságára az elnöksasszony több soron is utal. Szigorúbb szankciókról, jogállamisági eljárásokról is ír a politikai programjában. A lengyel és a magyar példákon keresztül azonban látható, hogy jelenleg vitát jelent a tagállamok és az uniós intézmények között az, hogy mik a jogállamiság taxatív kritériumai. Ezt a kérdést mindenképpen rendezni kell, mielőtt szankcionálásra kerülne a sor, hiszen a *nullum crimen sine lege* elv is a jogállamiság része: nem létezhet bűncselekmény törvény nélkül. A jogállamiság tehát nem csak a tagállamokra, de az uniós intézményekre is kötelező érvényű elvként kell, hogy érvényesüljön, csak ez jelentheti a jogbiztonság – uniós polgárok által is joggal elvárt – garanciáját az Európai Unióban. A jogállamiság tehát része és alapja európai életformánknak.

ERŐS HATÁROK ÉS A MIGRÁCIÓ ÚJRATERVEZÉSE – A BELSŐ BIZTONSÁG GARANCIÁJA

Politikai színezet nélkül is megállapítható, hogy a beinduló tömeges migráció 2015 óta jelentős terhelést és problémát jelent az Unió számára. Az idegen kulturális közeg nagyarányú beáramlása a dolgozat témáját tekintve azonban járhat annyi szellemi hozzáadott értékkel, hogy újra rámutat azokra az értékekre, amelyek bennünk, európaiakban közősek. Nem is annyira a határvédelmi intézkedések felsorolása a lényeges, hanem pusztán a tény, amivel az elnöksasszony végre uniós szintre emeli a kulcsproblémát: a nemzetek a határoknál kezdődnek. Az Unió mai formája – különös tekintettel a schengeni övezetre – a belső határok fizikai és virtuális felszámolásáról is szól, aminek azonban a külső határok magasszintű védelmével kell párosulnia¹⁴. A gazdasági értelemben vett külső határvédelem nélkül az egységes piac gazdasági és jogi szövetségből csupán harmadik országok termékeinek felvevőpiacává válik. A fizikai értelemben vett külső határvédelem pedig nélkül az Unió tagállamaiban megszokott életformánk válik veszélyeztetetté. „Az Unióban mindenkinek joga van ahhoz, hogy biztonságban érezze magát utcáinkon és a saját otthonában”¹⁵ – fogalmaz Ursula von der Leyen. Tekintethetjük úgy, hogy a biztonsághoz való jogunk az európai

11 VON DER LEYEN, Ursula: *Ambiciózusabb Unió, Programom Európa Számára*. Luxembourg, 2019, Az Európai Unió Kiadóhivatala, 3.o.

Online elérhető: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_hu.pdf

utolsó letöltés: 2020. 03. 06.

12 VON DER LEYEN, 4. o.

13 VON DER LEYEN, 17. o.

14 EUSZ 3. cikk (2) bekezdése.

15 VON DER LEYEN, 19. o.

életformánk része, hiszen évszázadokon keresztül harcoltunk a szabadságért és a biztonságért. Az Unió külső határainak megvédése alapvetés ahhoz, hogy azokon belül tovább uralkodhasson az a fajta gazdasági és kulturális prosperitás, amihez az uniós polgárok hozzászoktak. Az Unió külső határainak védelme, és a biztonsághoz való jogunk tehát európai életformánk része.

AZ EURÓPAI ÉLETFORMÁNK ELŐMOZDÍTÁSÁNAK INTÉZMÉNYI KERETEI

Európai életformánk védelme nem pusztán programként szerepelt Ursula von der Leyen politikai iránymutatásában. Megvalósítására külön portfóliót rendelt, amelynek vezetője alelnöki rangban felel az európai életmód előmozdításáért. Margaritisz Szkínász személyében ráadásul olyan felelőse van a területnek, aki görög állampolgárként lehetőséget kapott arra, hogy szimbolizálja közös európai értékeink egyik forrását: a görög kultúrát. Az elnökasszony megbízólevél¹⁶ intézett az alelnökhöz, amelyben konkretizálja a politikai iránymutatásban felvázoltakat. A megbízólevélben az alábbi területeket emeli ki az elnökasszony.

KÉPESSÉGFEJLESZTÉS, OKTATÁS ÉS INTEGRÁCIÓ

A fejezet első mondatai között találjuk a következő kijelentést: „*European way of life is built on the principle of human dignity and respect for different beliefs, religions and cultures*”¹⁷. Ez igazán fontos kiindulópont, hiszen a keresztény etikából származó emberi méltósághoz hozzá tartozik, hogy az Isten képére teremtett embereknek ezen kitüntetett szerepük miatt diszkrimináció nélkül kijár az alapvető tisztelet. Az emberi méltóság alapelvéből az alábbi területeket vezeti le és hangsúlyozza a megbízólevél:

- a kultúra és a sport promotálását,
- a hozzáférhető és élethosszig tartó oktatási lehetőségek megteremtését,
- a változó munkaerőpiacon való helytálláshoz szükséges képességek megszerzésének lehetőségét,
- a migránsok és menekültek társadalomba való integrálását,
- a Bizottság és az egyházak, vallási csoportok közötti párbeszéd vezetését
- valamint az antiszemitizmus visszaszorítását¹⁸.

Meglehetősen sok terület tartozik tehát ide a megbízólevél szerint. Ezek közül valóban levezethető az emberi méltóságból

a sportolás, a kultúra, az oktatás, a képességfejlesztés, a vallás-közi párbeszéd előmozdítása és az antiszemitizmus visszaszorítása. Megindokolható lenne még a menekültek integrálása is, de sok múlik azon, hogy az elnökasszony hogyan képzei el az integráció fogalmát és tartalmát, mennyire venné a kivitelezéskor figyelembe az eltérő tagállami kultúrákat. A rászoruló és az elesettek – anyagi és kulturális – megsegítése természetesen emberi kötelességünk, de ez nem lehet azonos egy kvóták mentén erőltetett szétosztási mechanizmushoz kapcsolódó erőszakos integrációs paranccsal. Amennyiben az előbbi helyzet fedi jobban az elképzelt tartalmat, amely kiemelkedhet azzal, hogy az arra nyitott bevándorlóknak minden segítséget megadjunk a kultúránkba való beilleszkedéshez, ez is támogatható törekvés lehet. Az itt felsorolt keresztény humanizmus értékei tehát európai életformánk részei.

KONSZENZUSKERESÉS A MIGRÁCIÓ TERÉN

Külön alcímként szerepel a megbízólevélben a migrációból fakadó problémák új megközelítése. Kissé idealistának tűnnek az elnökasszony szavai, melyek a közös értékeinkből fakadó szolidaritásból táplálkozó hídépítői munkát¹⁹ szorgalmazzák. A megbízólevél a migrációs helyzet kezelésében az alábbi pontokat azonosítja:

- új migrációs paktum létrehozása,
- a képzett munkaerő legális bevándorlásához szükséges rendszer kiépítése,
- valamint a migráció külső és belső dimenziói közötti koherencia biztosítása²⁰.

Kényes és átpolitizált téma az elmúlt években a migráció, azonban – tekintve, hogy jelenleg Uniónk egyik kiemelt problémája – fontos a válságra egy európai szintű megoldást adni. Kétséges azonban, hogy a felsorolt területek mennyire tartoznak az európai életmód előmozdításáért felelős alelnök kompetenciájába, hiszen inkább egy jogi-biztonságpolitikai természetű kérdésről van szó.

A BIZTONSÁG UNIÓJA

Az elnökasszony megbízólevelében megemlíti, hogy mai komplex világunk biztonságának garantálása csakis integrált és átfogó módon lehetséges. Ezért a következő területeket helyezi még Szkínász alelnök portfóliójába:

- az első lépések megtétele a „*European Security Union*” megvalósítása felé,
- a külső és a belső fenyegetések leküzdése közötti kooperáció megteremtése,
- a több szektort érintő, hibrid fenyegetések megelőzése és kezelése²¹.

16 Ursula von der Leyen megbízólevele Margaritisz Szkínászhoz (a továbbiakban: megbízólevél).

Online elérhető: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/sites/comm-cwt2019/files/commissioner_mission_letters/president_von_der_leyens_mission_letter_to_margaritis_schinas.pdf, utolsó letöltés: 2020. 03. 06.

17 Megbízólevél, 4. o.

18 Megbízólevél, 5. o.

19 A pontos szöveg: „*I want you to lead this work by focusing on building bridges between those most entrenched and focusing on how we can unite around our common values and our shared responsibility and solidarity.*” Megbízólevél, 5. o.

20 Megbízólevél, 5. o.

21 Megbízólevél, 5. o.

Bár a felsoroltak tartalmilag igencsak megfoghatatlan intézkedések, a mögöttük meghúzódó elképzelés világos: meg kell őrizni az uniós polgárok biztonságát. Ez pedig alapvető, hiszen csakis egy olyan közegben virágozhat a kultúra, amely a biztonság garantálása révén lehetővé teszi azt. Európa biztonságának garantálása tehát európai életformánk alapját, egyben részét képezi.

A TERÜLETÉRT FELELŐS ALELNÖK HOZZÁÁLLÁSA, NYILATKOZATAI

BÍZTATÓ ELEMEEK

Margaritisz Szkinász 2019 októberében hallgatták meg az Európai Parlament szakkbizottságai pozíciója betöltésének előfeltételeként. Szkinász beszédében leszögezte: „*The Treaty reminds us that the European Union is founded on the respect for human dignity, in a society in which pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity, and equality between women and men prevail. In doing so, the Treaty, for me, very clearly defines my mission as Vice-President. [...] Being European means peace, freedom, equality, democracy and respect for human dignity.*”²² Látható tehát, hogy az alelnök többnyire azokat az alapvető értékeket sorolja fel, amelyek megtalálhatók az EUSZ 2. cikkében, illetve a Chartában: a keresztény etika, a római jog és a görög filozófia értékeit. A pluralizmust, mint értéket pedig minden bizonnyal azért kellett hangsúlyoznia, hogy a portfóliójába illesztett integráció valamiben gyökerezhesen. Megismétlendő, hogy a pluralizmus valóban lehet önmagában is érték, de annak erőszakos fenntartása, illetve létrehozása már nem tekinthető annak. Ugyanígy a nemek közötti egyenlőség is alapvető érték, mindaddig, amíg a férfi és a női nemek egyensúlyáról beszélünk, figyelembe véve a két nem közötti természetes biológiai eltéréseket. Biztató lehet, hogy Szkinász az integrációról a szubszidiaritás elvének megfelelő szellemben nyilatkozott: „*It would be a huge mistake for a 'Brussels knows better than everybody else' approach. We should not promote inclusion as a top-down instrument from us to you. We have to listen to local communities, to regions, to municipalities, to people on the ground, civil society, and I pledge that you will see me a lot on the ground, you will see me with host communities, you will see me at training centres, at football matches, you will see me at schools, universities.*”²³

Az alelnök meghallgatása során többször említette, hogy egy emberközpontú portfóliót kíván vezetni. Nicola Procaccini, az euroszeptikusok képviselőcsoportjának tagja ezt külön üdvözölte, kiemelve, hogy ritkaság ilyet hallani Európai Parlamentben, ahol az emberközpontúság sokszor szorul háttérbe ideológiai alapon. „*Your approach made me think of some meaningful words by the Catholic French philosopher Jacques Maritain: 'a trillion ideas are not worth*

a single person. We must love people; it is for people that we need to live and die.”²⁴

Ide kívánczok még egy olyan kijelentés, amely szintén reflektál az alapvető értékeinkre. „*What defines us, what gives us a common sense of belonging is precisely the richness and the diversity of our cultures.*”²⁵ Szkinász ezen mondata összecseng az Unió mottójával, így stabil építőköve lehet portfóliójának.

NEGATÍV ELŐKÉPEK

Kiemelendő, hogy Szkinász portfóliójának eredeti elnevezése az „európai életformánk védelmezése” volt. Ma azonban ehelyett az „európai életformánk előmozdítása” elnevezést találjuk az alelnök feladatának leírásaként. Ehhez a beszédes finomításhoz vélhetően nagyban hozzájárult az az ellenállás, amelyet az eredeti elnevezés váltott ki a baloldali európai parlamenti képviselőkben. Magid Magid, a zöldek képviselője egyenesen így nyilatkozott: „*So let me be honest. For me, and many others, this title is simply unacceptable, an unacceptable concession to the far-right fascists and racists.*”²⁶ A Renew Europe egyik képviselője is beállt ebbe a sorba amikor kijelentette: „*The name of the role is poor, and I ask you not to be arrogant, not to be defensive, but to go back to Ursula von der Leyen and discuss a potential renaming. For what it's worth, my contribution would be 'Protecting European solidarity', something like that [...]*”²⁷ Úgy tűnik, végül – bár kompromisszumos megoldás született – sikerrel jártak az átnevezés-párti szimpatizánsok, pedig az értékek védelem nélkül hamar eltűnhetnek életünkben. Maga az alelnök jelenti ki, hogy generációk harcoltak előttünk alapértékeinkért, amelyeket sosem szabad maguktól értetődőnek vennünk.²⁸ Különösen visszas ez a támadás az egyes erők részéről, hiszen alapértékeink védelme nélkül az a – eredetét tekintve a emberi méltóságból és az egyenlőségből fakadó – szólásszabadsághoz való jog is veszélybe kerülne, amely alapján ők maguk is szabadon kifejezhetik a véleményüket arra vonatkozóan, hogy nevének nevezni az értékek védelmét számukra nem kívánatos.

Szkinász meghallgatása során a szociáldemokrata képviselő, Birgit Sippel kérdezett rá egy kardinális pontra, nevesen, hogy amikor ezen értékek védelméről beszélünk, kik ellenében kell megvédenünk azokat. A kérdésre az alelnök-jelölt igyekezett elmosott választ adni, kényesen ügyelve arra, hogy senkit, vagy semmilyen csoportot ne említsen név szerint. „*Against those who do not allow us to celebrate 14 juillet in Nice. Against those who do not allow us to walk in Las Ramblas in Barcelona. Against those who, instead of helping migrants, throw them in a camp. Against those who do not give food to asylum seekers. Against those who do not allow their children to go to school.*”²⁹ A válasz óvatossága

22 Margaritisz Szkinász alelnök-jelölt Európai Parlament előtti meghallgatásának leirata (a továbbiakban: leirat) 5.o. Online elérhető: <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20191004RES63431/20191004RES63431.pdf>, utolsó letöltés: 2020. 03. 07.

23 Leirat, 12. o.

24 Leirat, 14. o.

25 Leirat, 18. o.

26 Leirat, 12. o.

27 Leirat, 35. o.

28 Az Európai Parlamentnek adott írásbeli válasz, 9.o. Online elérhető: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/sites/comm-cwt2019/files/commissioner_ep_hearings/answers-ep-questionnaire-schinas.pdf, utolsó letöltés: 2020. 03. 07.

29 Leirat, 10. o.

következik egyfelől a helyzet természetéből is: az alelnök itt saját megválasztásáért küzdött. Azonban talán fontosabb 1-1 támogató szavazatnál az, hogy egy ilyen, merőben alapértékek által meghatározott portfólió ne veszítse el teljesen az élet. Nem újdonság az, hogy értékeinket védeni kell, még akkor sem, ha ez a mai világban szinte kimondhatatlan. Védni kell – és erre Szkínász finoman utal a válaszában – a terrorizmussal szemben, de az idegen és invazív kultúrákkal szemben is. Megdöbbentő egy olyan alelnöktől, aki a migráció szabályozásáért és a biztonságos Unióért is felel, hogy értékeink támadói közé sorolja – ha csak sematikus említve is – azokat a határőröket, akik nap mint nap saját erejükkel védik meg a kontinens biztonságát. A határvédelem elemi jelentőségű feladatát úgy leírni, hogy „táborokba vetik a migránsokat” elképesztően demagóg és felelőtlen hozzáállás. A határőrök és tisztviselők tiszteletet érdemelnek, hiszen ténylegesen elvégzik azt a munkát, amelyért Szkínász alelnök úr egyébként felelős, akkor is, ha azt egy meghallgatáson nem meri felvállalni.

Ugyanez a helytelen helyzetértékelés folytatódik akkor, amikor megismétli: „it is the extremists and the populists that need to be afraid of our values, not the other way around”³⁰ Ez a mondat rendkívül hálás lehet a szociáldemokrata, liberális és zöld képviselők körében, de felesleges általánosításokkal operál. A populista szitokszóvá vált a nyugati politikában, pedig csak olyan személyt, politikust jelöl, aki a nép többségi akarataival összhangban tesz erőfeszítéseket. A populista vezető így, ebben a formájában csupán egy „valódi demokrata”. Ugyanígy az extremista jelentését sem szűkíti le megfelelően Szkínász, holott ez még akár védhető is volna.

„So moving and doing something meaningful on legal migration is not something that depends on fighting illegal migration”³¹ – adta a választ Szkínász arra a kérdésre, hogy összeköti-e a legális migrációs csatornák kialakítását az illegális migráció elleni küzdelemmel. A válasz logikailag ugyan helytálló, praktikus azonban szinte lehetetlenség nem összekapcsolni a két területet, már ami a jogi szabályozást illeti, különös tekintettel arra, hogy a migrációval és bevándorlással kapcsolatos szabályozás megújítása is Szkínász portfóliójába tartozik.

A PORTFÓLIÓ FELADATÁNAK ÖSSZEGZÉSE

Ahogy az látható volt, számos kritika érte az elnökaszszynt a portfólió elnevezéséért. Kritikusai szerint európai életmód védelmét a migrációkezeléssel és a biztonsággal összekapcsolni megbélyegzéshez és kirekesztéshez vezetne. Ursula von der Leyen azonban rendre következetesen ragaszkodott ahhoz, hogy az „európai életmód” kifejezés benne maradjon a tárca nevében. Az elnökaszszynt 2019 szeptemberében sajtóközleményben³² reagált a kritikus felvetésekre. Kiemelendő,

hogy a sajtóközlemény az EUSZ 2. cikkének idézésével indít, amely egyértelművé teszi: az elnökaszszynt szerint is a szerződésben rögzített alapvető értékek mentén képzelhető el az európai életmód. Ahogy fogalmaz: „These values, and our attachment to them, are our very foundation. [...] We should be proud of our European way of life in all of its forms and dimensions and we should constantly preserve, protect and nurture it.” Olyan szavak ezek, melyekre napjainkban, a viszonylagosság kultúrájában talán jobban szükség van, mint az elmúlt három évtizedes bővelkedésben bármikor. Ezekre az értékekre büszkének kell lennünk, és – hangozzon ez bármennyire kirekesztően – készen is kell állnunk megvédésükre. Kennedy elnököt idézi Ursula von der Leyen, mikor kijelenti, nem csak azt kell kérdeznünk, mit tesz értünk az Unió, hanem azt is, mi mit tehetünk az Unióért. Az EUSZ 2. cikkében rögzített értékekből csupán az egyik oldalon származnak jogok, a másik oldalon azok garantálása, és a belőlük származó kötelezettségek ellátása számunkra is feladatot jelent. Meg kell azonban említeni, hogy az elnökaszszynt is rámutat a populistákra, mint potenciális „belső” fenyegetésre a külső behatások mellett.

Ursula von der Leyen belátja, hogy az európai életforma kifejezés sokak számára politikai töltetű lehet. De hozzáteszi, hogy nyelvünköt sem vagyunk megfoszthatók: az is meghatározza azt, akik vagyunk. Rámutat, hogy a világ más tájain mások az emberek szokásai, életformái, azonban ő mindig az európai életformát választaná. Bátor kijelentés ez napjaink európai politikájában.

Bár a portfólió elnevezése valamelyest megváltozott, a dolgozat írásának időpontjáig kijelenthető, hogy csendesült a médiavisszhang a tárca körül.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Örvendetes, hogy a XXI. század második évtizedében létrejöhett egy olyan uniós szintű portfólió, amely kiterelés nélkül kijelenti: létezik európai életforma. Az elnökaszszynt a már többször idézett sajtóközleményben rámutat, hogy az európai életmódot sokak számára definiálni sem kell, annyira a mindennapjaik részévé vált. Megmutatkozik nyelvünkben és kultúránkban, államaink és közigazgatási rendszereink működésében, a világról alkotott elképzelésünkben, hagyományainkban. Áthatja életünket onnantól kezdve, hogy hogyan köszönünk egymásnak egészen odáig, hogy milyen szabályok, elvek alapján döntünk egy bírósági eljárásban.

Összegzésül elmondható, hogy bár sokan sok mindent kívánnak belemagyarázni az európai életforma jelentésébe, a hozzáadott elemek csak akkor fognak abba illeszkedni, ha azok visszavezethetők közös európai alapértékeink forrásaira: a görög filozófiára, a római jogra és a keresztény etikára. Az ezekből fakadó alapértékek helyesen szerepelnek az Európai Unióról szóló szerződésben, melyek – ahogyan az elnökaszszynt is kijelenti – nem csak jogokat, de kötelezettségeket is rónak ránk. Hiszen csupán addig lehetünk haszonélvezői az alapértékek által biztosított európai életmódunknak, amíg saját képességeinkhez mérten minden tőlünk telhetőt megteszünk azok érvényesülése és

30 Leirat, 12. o.

31 Leirat, 15. o.

32 Ursula Von der Leyen sajtóközleménye (a továbbiakban: sajtóközlemény). Online elérhető: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/op-ed_-_the_european_way_of_life_en_0.pdf, utolsó letöltés: 2020. 03. 07.

védelleme érdekében. Nem kell tehát szégyenkezniünk azért, ha meg kell védenünk azt, amire büszkék vagyunk, és amit közösen elértünk. Dolgozatomat az „európai életformánk előmozdítása” elnevezésű portfólió kidolgozója, az Európai Bizottság jelenlegi elnöke, Ursula von der Leyen szavaival zárom.

„This is the European conception of life. It is about building a Union of equality in which we all have the same access to opportunities. It is about equipping people with the knowledge, education and skills they need to live and work in dignity. It is about having access to the services we need and the knowledge that we are safe in our homes and in our streets. It is about protecting the most vulnerable in our society.”³³

FORRÁSLISTA

- KOSCHAKER, Paul: *Europa und das römische Recht*, Munich, 1947, Biederstein Verlag.
- HALECKI, Oscar: *Európa millenniuma*, Budapest, 1993, Századvég Kiadó.
- BRAGUE, Rémi: *Európa: a római modell*, Budapest, 1994, Pázmány Péter Katolikus Egyetem.
- Address by Professor Dr. Walter Hallstein, President of the Commission of the European Economic Community to the Second Congress of the European Foundation for Cultural Purposes on 13 December 1958 in Milan.
Online elérhető: <http://aei.pitt.edu/14887/1/s51.pdf>, utolsó letöltés: 2020. 03. 06.
- GRÜLL Tibor, Európa két pillére. In: *Hetek*, 2000. 06. 17. (IV/25), Budapest.
Online elérhető: http://www.hetek.hu/hit_es_ertekek/200006/europa_ket_pillere, utolsó letöltés: 2020. 02. 29.
- ZLINSZKY János, Emberi jogok és keresztény etika. In: *Iustum Aequum Salutare*, V. 2009/2., Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Jog- és Államtudományi Kar.
Online elérhető: http://epa.niif.hu/02400/02445/00013/pdf/EPA02445_ias_2009_2_127-132.pdf, utolsó letöltés: 2020. 02. 29.
- FRICZ Tamás: *Európa & Unió tanulmány*, 2019. Alapjogokért Központ.
Online elérhető: http://alapjogokert.hu/wp-content/uploads/2019/12/europa_unio_teljes.pdf, utolsó letöltés: 2020. 02. 29.
- KENDE Tamás – SZŰCS Tamás – JENEY Petra: *Európai Közjog és Politika*, Budapest, 2018, Wolters Kluwer
- VON DER LEYEN, Ursula: *Ambiciózusabb Unió, Programom Európa Számára*. Luxembourg, 2019, Az Európai Unió Kiadóhivatala. Online elérhető: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_hu.pdf, utolsó letöltés: 2020. 03. 06.
- Ursula von der Leyen megbízólevele Margaritisz Szkínászhoz.
Online elérhető: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/sites/comm-cwt2019/files/commissioner_mission_letters/president_von_der_leyens_mission_letter_to_margaritis_schinas.pdf, utolsó letöltés: 2020. 03. 06.
- Margaritisz Szkínász alelnök-jelölt Európai Parlament előtti meghallgatásának leirata. Online elérhető: <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20191004RES63431/20191004RES63431.pdf>, utolsó letöltés: 2020. 03. 07.
- Margaritisz Szkínásznak az Európai Parlament számára adott írásbeli válasza.
Online elérhető: https://ec.europa.eu/commission/commissioners/sites/comm-cwt2019/files/commissioner_ep_hearings/answers-ep-questionnaire-schinas.pdf, utolsó letöltés: 2020. 03. 07.
- Ursula Von der Leyen sajtóközleménye. Online elérhető: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/op-ed_-_the_european_way_of_life_en_0.pdf, utolsó letöltés: 2020. 03. 07.
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről.
- Az Európai Unióról szóló szerződés.
- Az Európai Unió Alapjogi Chartája.

33 Sajtóközlemény.